

Borisz Leonyidovics Paszternák

KARÁCSONYI CSILLAG

KÉSEI VERSEK (1945 — 1960)

A verseket Gömöri György és Sulyok Vince fordította

Mikes International

Hága, Hollandia

2005.

Kiadó

'Stichting MIKES INTERNATIONAL' alapítvány, Hága, Hollandia.

Számlaszám: Postbank rek.nr. 7528240

Cégbejegyzés: Stichtingenregister: S 41158447 Kamer van Koophandel en Fabrieken Den Haag

Terjesztés

A könyv a következő Internet-címről tölthető le: ***http://www.federatio.org/mikes_bibl.html***

Aki az email-levelezési listánkon kíván szerepelni, kérjük küldjön egy emailt a következő címre:

mikes_int@federatio.org

A kiadó nem rendelkezik anyagi forrásokkal. Többek áldozatos munkájából és adományaiból tartja fenn magát. Adományokat szívesen fogadunk.

Cím

A szerkesztőség, illetve a kiadó elérhető a következő címeken:

Email: mikes_int@federatio.org

Levelezési cím: P.O. Box 10249, 2501 HE, Den Haag, Hollandia

Publisher

Foundation 'Stichting MIKES INTERNATIONAL', established in The Hague, Holland.

Account: Postbank rek.nr. 7528240

Registered: Stichtingenregister: S 41158447 Kamer van Koophandel en Fabrieken Den Haag

Distribution

The book can be downloaded from the following Internet-address: ***http://www.federatio.org/mikes_bibl.html***

If you wish to subscribe to the email mailing list, please send an email to the following address:

mikes_int@federatio.org

The publisher has no financial sources. It is supported by many in the form of voluntary work and gifts. We kindly appreciate your gifts.

Address

The Editors and the Publisher can be contacted at the following addresses:

Email: mikes_int@federatio.org

Postal address: P.O. Box 10249, 2501 HE, Den Haag, Holland

ISSN 1570-0070

ISBN 90-8501-063-2

NUR 306

**© Mikes International 2001-2005, Gömöri György & Sulyok Vince 1965-2005
All Rights Reserved**

A KIADÓ ELŐSZAVA

Jelen verseskötet — *'Karácsonyi csillag'* — , amely Paszternák kései verseiből ad magyar nyelven válogatást, eredetileg hagyományos könyv formában Washingtonban az Occidental Press gondozásában jelent meg 1965-ben. A fordítók: Gömöri György és Sulyok Vince, Nyugaton élő neves magyar műfordítók.

A Bibliotheca Mikes International könyvkiadásunk keretében az alábbi kötetek jelentek meg eddig a *nyugati magyar irodalom* sorozatban:

- **Eszmék nyomában**
- **Három tanulmány az *avantgarderól***
- **Hogyan látjuk egymást — látjuk-e egymást (Közép-)Európában?**
- **Kultúrák térhódítása — Új világrendeződések. Magyar életmezők.**
- **Magyar ifjúság world-wide és emlékűnnepély 50 év Mikes 1951–2001**
- **Nyugati Magyar Költők Antológiája, 1980.** (szerk. Kemenes Géfin László)
- **Nyugati Magyar Próza Antológiája, 1982.** (szerk. Ferdinandy György)
- **Nyugati Magyar Esszéírók Antológiája, 1986.** (szerk. Borbándi Gyula)
- **Nyugati Magyar Tanulmányírók Antológiája, 1987.** (szerk. Borbándi Gyula)
- **Segesváry Viktor:** Ifjúkori versek és írások
- **Sulyok Vince:** Céltalan ég alatt
- **Sulyok Vince:** Rámdöntött világ
- **Sulyok Vince:** Tegnapodban élsz
- **Új Atlantisz**
- **Vold, Jan Erik:** Jégcsapidő (ford. Sulyok Vince)

Hága (Hollandia), 2005. szeptember 22.

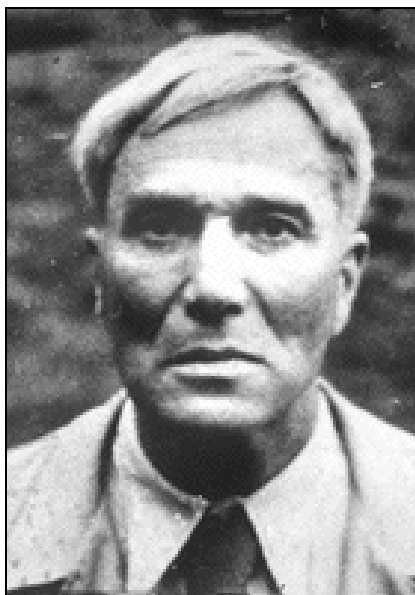
MIKES INTERNATIONAL

PUBLISHER'S PREFACE

Present volume entitled '*Christmas Star*' — that contains a selected number of Boris Leonidovich Pasternak's late poems translated into Hungarian — was initially published in traditional book form by the Occidental Press publishing house in Washington in 1965. The translation was performed by two well-known literary translators of Hungarian origin living in the West: György Gömöri (England) and Vince Sulyok (Norway).

The Hague (Holland), September 22, 2005

MIKES INTERNATIONAL

BORISZ LEONYIDOVICS PASZTERNÁK

(1890 — 1960)

Művészcsaládban született, művészi-értelmiségi otthonból indult. Az apa a maga idejében ismert festő, festészetet oktató főiskolai tanár. Az anya népszerű zongoraművésznő, otthonukban szívesen vendégeskedtek nagy hírű írók, költők. Tolsztoj, Gorkij is gyakran fordult meg náluk. Amikor Moszkvában járt, Rilke is gyakran járt a kultúrát árasztó otthonban. Hamar felismerték a fiú művészi hajlamait. Kisgyermekkorától meglepően jól rajzolt, apja korán bevezette a festészet műhelyitkaiba is. De kamaszkorában már távolodik a képzőművészetektől, elragadja a zene. Ez nyilván anyai hatás következménye, de nem kevésbé a család jó barátja, a századforduló nagy hírű zeneszerzője, Szkrjabin készséges tanítókedvének. Sihederkorában már jól zongorázik, zeneszerző akar lenni. 19 éves korában azonban a filozófia és filozófiatörténet kezdi izgatni, történelem-filozófia szakra iratkozik be az egyetemen. Ez időben már verseket ír. 21 éves korában - 1911-ben - egy antológiában már költeményei jelennek meg, két évvel később készen van első verseskötete. Közben néhány hónapra Németországba utazik, hogy a marburgi egyetem filozófiai szakának „nyári szemeszterét” végighallgassa. De nem akar hivatásos filozófus lenni. A bölcsélet ugyanúgy gazdagítja, mint korábban szerzett képzőművészeti, majd zenei ismeretek és a folyton gyarapított nyelvtudás, amely fontos előfeltétele, hogy idővel a költői sikerek mellett igen jelentékeny műfordító lehessen, aki egyaránt otthonos a görög és latin antik irodalmakban, meg a német, francia, angol modern kultúrában. A kultúra - tartalomban is, formakincsben is - már korai költészetére ugyanúgy jellemző, mint egész későbbi életművére. Keresi a költészet új, modern formai lehetőségeit, eszmei tartalmait. A divatos szimbolizmustól azonban kezdettől fogva idegenkedik. Értelemzavarónak, ködösítőnek tartja. Szívesebben fogadja az éppen divatba jövő futurizmust. És ha ez az akkor legmodernebb irodalmi irány szabadverset igényel, hát ugyanolyan gazdag képvilágú és dallamos szabadverseket tud ő írni, mint hagyományos ritmikájú, rímes költeményeket.

A futurizmust felszabadító erőnek érzi, de a túlzásait elutasítja, a legmérsékeltebbek közé tartozik, és lassan kialakítja a hagyományokból és a forradalmi újításokból ötvöződő, egyéni hangú költészetét. Ő is várja, és amikor elérkezett, ünnepli a forradalmat.

Valójában az orosz forradalmak politikai tartalmát sohasem értette meg. Egész lelkiállapotában liberális polgári értelmiség volt. A cári önkényuralmat természetesen nem szerette, megdöntését együtt ünnepelte a

forradalomra kelt néppel. Ő azonban mindenekeelőtt az egyéniség és ezen belül az érzékiség felszabadítását tudta a forradalom lényegének. - 1917-ben a forradalom idején jelent meg „*Nővérem - az élet*” című verseskötönyve, amely már a teljesen érett költőt mutatta be a világnak. Az irodalmi körök már korábban is felismerték tehetségét, de ettől kezdve volt népszerű, nagyra becsült költő. Ez időben barátkozott össze Majakovszkijjal. A két különböző egyéniségű, már ünnepezt és valóban nagy jelentőségű orosz költő kölcsönösen elismerte egymást, ha Majakovszkij olykor gúnyolódott is Paszternak „*ádáz értelmiségi*” voltán. Nem érdektelen, hogy a már szovjetté vált orosz irodalom kétségtelenül két legnagyobb költője mindvégig pártonkívüli maradt. De Majakovszkij valójában folyton politikus volt, Paszternak pedig tündetően politikamentes. Ezért Paszternak csak elidegenedett, de nem élt át tragikus kiábrándulást, Majakovszkij azonban 1930-ban - 37 éves korában - öngyilkos lett. Ettől kezdve a már halott Majakovszkij kinevezhető volt a legpártosabb bolsevik költőnek, míg Paszternak - sokkal indokoltabb - egyre inkább belső ellenzéknek számított. Bár amikor elvárták tőle, hogy ő is írjon már a forradalomról - akkor egy időre a lírától az epikus költészet felé fordult. Előbb megírta az „*Ezer-kilencszázöt*” című hőskölteményt a legelső orosz forradalomról, majd a „*Schmidt hadnagy*” című verses regényt egy eszmével küszködő értelmiségi fiatalemberről, akit katonának kényszerít a történelem. Többen is mondták, hogy Schmidt hadnagy már előképe a végső mű, a nagy regény hőséne, Zsivágó doktornak. Úgy látszik, korán kezdett tudatában kifomálódni az értelmiségiek győtrődése, belső és külső tragikumuma a forradalmas évtizedekben.

1934-ben írókongresszus volt Moszkvában. Ezen az akkor még nagy tekintélyű Buharin, irodalmat értékelő felszólalásában Paszternakot mondotta a legnagyobb szovjet költőnek. Ezt vegyes érzésekkel fogadta, nem érezte magát olyan íróművésznek, aki képviselője lehetne a szovjet irodalmi kultúrának. Kifejezetten megnyugtatta, amikor Buharin után felszólaló Sztálin egyértelműen kijelentette, hogy a legnagyobb szovjet költő az akkor már négy éve halott Majakovszkij, s Paszternaknak a nevét sem említette a szovjet irodalom fontos alakjai közt. - Ez megnyugtató volt számára, mert lélekben már egyre távolabb volt mindattól, ami a közéletben történt. Hiszen közben még Buharint is ellenségnek nyilvánították és kivégezték. Még gyanús is lehetett az, akit Buharin a legnagyobb szovjet költőnek nyilvánított. Paszternak örült, hogy egyre kevesebbet említették. Ez időben fellángolt benne a vallásos áhítat is. Családja zsidó származású volt, de már jó ideje keresztény, ő is az ortodox (görögkeleti) hitben nevelkedett. Korábban a halovány istenhiten kívül nem sok köze volt a vallásos élethez, de a bolsevik materializmus egyre inkább a vallás felé irányította. Vallásos verseit nem is mutatta senkinek, csak jóval halála után jelenhettek meg.

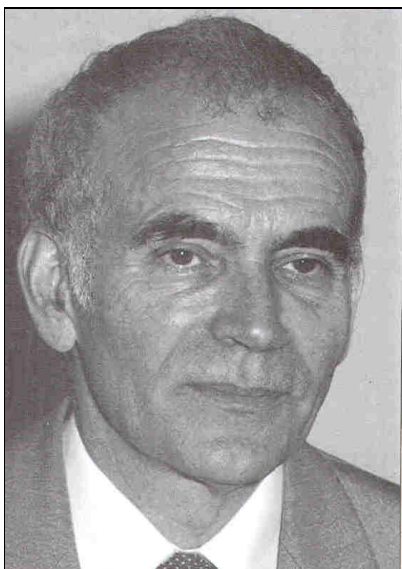
Megélhetése azonban biztos maradt, minthogy ekkortól éveken át fordított, főleg színdarabokat. Shakespeare-nek a legtöbb színjátékát lefordította oroszra. A végtelen terjedelmű Szovjetunió teméntelen színházában mindig sorozatosan játszottak Shakespeare-műveket. Paszternak fordításai hívebbek voltak és költőibbnek voltak minden mindenkori fordításnál. Irigy íróársak bosszúsán mondogatták, hogy Paszternak felveszi a néhai William Shakespeare összes honoráriumát. De lefordította a teljes Faustot, valamint számos német és francia drámát. A bőséges jövedelemből vehette azt a vidéki villát, amelynek kertjét kék színű rács zárta el a külvilágtól. Az újságok gúnyolódtak a kék rácsos költői otthonon, nem is tagadva, hogy mennyire irigylik a politikai élettől oly látványosan tartózkodó Paszternak jövedelmét.

Az elbeszélő költemények után már írt néhány regényt is, de túl az ötvenedik életévén belekezdett élete fő művének szánt nagyregénybe, a „*Zsivágó doktor*”-ba. Lassan írta, s a mű széles körű, nagy távlatú regény lett egy művelt, filozofikusan gondolkodó orosz értelmiségi belső gyötrelmeiről a szovjet élet valóságában. Sok olvasó hosszadalmasnak, túl körülményesnek, helyenként filozófiai elmékedésekben megrekedő műnek tartja. Mások szerint minden kitérőjével együtt izgalmas körképe a bolsevik életnek és létformának. Annyi bizonyos, hogy a XX. század egyik legnagyobb társadalmi regénye. Kemény kritikai realista mű a szocialista realizmus kellős közepén. Otthon meg se jelenhetett, először külföldön látott napvilágot. Amikor az orosz világban is megismerték, a kritika szinte pergőtűzzel fogadta. A kortárs világirodalom azonban Nobel-díjjal koszorúzta. - Ez olyan felháborodást keltett a Szovjetunióban, hogy hivatalosan közölték, hogy ha elfogadja, akkor távozzék mindörökre a Szovjetunióból. Ő a megtisztelő nagy díj helyett a tőle rég elidegenedett, de a magáénak tudott hazát választotta. - Ünnepléses nyílt levélben mondott le a Nobel-díjról. - Ezzel lett már életében is klasszikus, de ezért élhetett még két évet csöndesen otthonában 70 éves korában bekövetkezett haláláig.

E Paszternák életét és munkásságát bemutató leírást a következő műből vettük át:

Irodalmi arcképcsarnok CD-ROM / Hegedüs Géza, Budapest : Arcanum ; Szentendre : Interpopulart, 2000.

[Mikes International Szerk.]

GÖMÖRI GYÖRGY

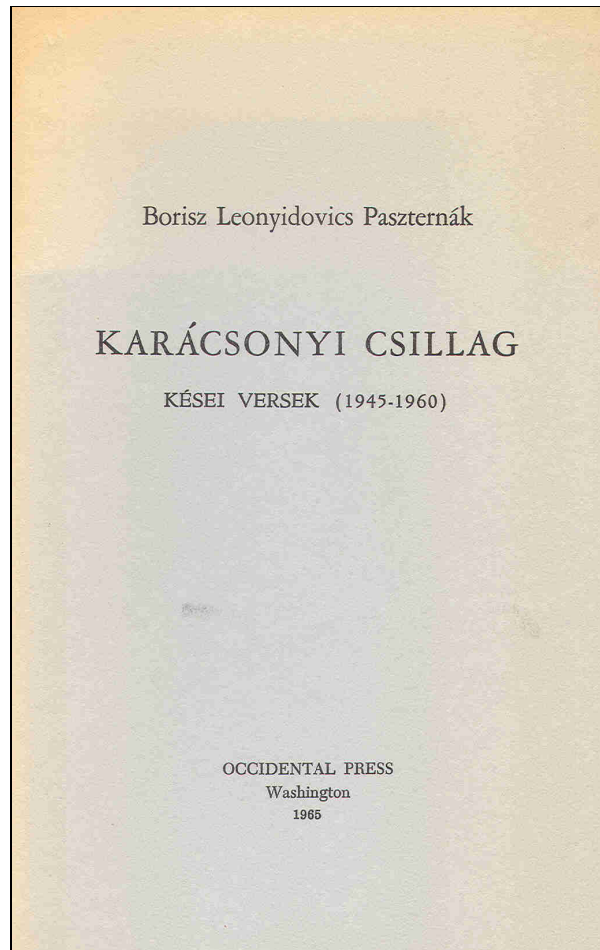
1934-ben született Budapesten. Költő, műfordító, irodalomtörténész. A budapesti Tudományegyetem bölcsészkarán 1953-56-ban magyar és lengyel irodalmat hallgatott. Részt vett az 56-os forradalomban, melynek bukása után Angliában telepedett le. 1957-62-ben az oxfordi egyetemen folytatott tanulmányokat és irodalomtörténetből disszertált. Közben, 1960-61-ben Indonéziában tanult, majd az amerikai Berkeleyben lengyelt és magyart tanított. 1964-65-ben kutató volt a Harvard Egyetemen. 1965 és 1969 között az angliai Birmingham egyetemének kelet-európai kutatóintézetében dolgozott. 1969-től 32 éven át lengyel nyelvet és irodalmat tanított Cambridge-ben. Jelenleg Emeritus Fellow-ja a Darwin College-nak.

Jelentős műfordítói tevékenységet folytat, magyar költők műveit ülteti át angolra, lengyel verseket fordít magyarra és angolra. Magyar írásai főleg az *Új Látóhatárban*, az *Irodalmi Ujságban*, a *Katolikus Szemlében*, a *Bécsi Naplóban* jelentek meg. Magyarul megjelent eddig 8 verseskötete, a legutóbbi 2000-ben a Kortárs kiadónál Budapesten, továbbá esszéi és irodalomtörténeti művei is jelentek meg magyarul.

SULYOK VINCE

1932-ben a Győr melletti Ménfőn született, s egeri főiskolai hallgatóként vett részt a 1956-os forradalomban, amiért utóbb el kellett hagynia Magyarországot. Rövid kitérőket követően Norvégiában talált második otthonára, ahol újabb diplomát szerzett, majd az Oslo Egyetemi Könyvtárban évtizedeken át volt a közép- és kelet-európai részleg (s benne a bőséges hungaricagyűjtemény) szakértője és vezetője. 1958-ban Rómában jelent meg verseskötete (*Rámdöntött világ*), 1961-ben Brüsszelben (*Céltalan ég alatt*). A norvég, a német, az orosz és a magyar irodalom jeles műfordítója: József Attila, Illyés Gyula, Weöres Sándor, Pilinszky János, Csoóri Sándor, Kányádi Sándor verseit épp úgy az ő fordításában ismerhette meg a norvég olvasó, mint Konrád György *Látogatóját*.

Sulyok Vince sok éves munkájának eredményeképp 1995-ben megjelent az *Ungarns Historie og Kultur (Magyarország története és művelődése)* című, 700 oldalas, enciklopédikus mű, mely hiteles és bőséges ismeretet közvetít a magyar kultúráról a skandináv világ számára.

TARTALOMJEGYZÉK

<i>A Kiadó előszava</i>	<i>III</i>
<i>Publisher's preface</i>	<i>IV</i>
ELŐSZÓ	1
DOKTOR ZSIVÁGÓ VERSEI	3
Hamlet	4
Március	4
Nagyhéten	5
Fehér éjszaka	6
A szél	7
Nyár a városban	7
Vénasszonyok nyara	8
Ősz	9
Téli éjszaka	9
Téli éjjel	10
Találkozás	11
Karácsonyi csillag	12
Virradat	14
Csoda	15
Föld	16
Mária Magdolna, II.	17
Getszemáni kert	18
MIDŐN KIDERÜL AZ ÉG	20
Híresnek lenni	21
Lélek	21
Midőn kiderül az ég	22
Kazlak	23
Aranyos ősz	23
Nyirkos idő	24
Éj	25
Kórházban	26
Az első hó	27
Nyomok a hóban	27
Vihar után	28
Egyszeri napok	28
Nobel-díj	29
JEGYZETEK	30

ELŐSZÓ

Mi a költő dolga? A legegyszerűbben így fogalmazhatnánk meg: az, hogy hiteles szavakba öntse egyedülállott képét a világról s az emberről, azt a képet, ami Isten kegyelméből néki megadatott. Hogy ezt megtehesse, meg kell tanulnia a nyelv kezelését, magához-hajlítását. S az igazi költőnek nemcsak a látásmódja egyéni s egyedülálló, a nyelve is az. Ebből következik, hogy a költő szükségszerűen — forradalmár. Elveti a régit, új utat tör, egyszerre pusztít és épít. Lehetséges, hogy a különcök csodálni fogják; a konzervatívokat pedig bizonyosan megdöbbeníti s elidegeníti.

Minden, ami nem ezt az alapvető feladatot szolgálja, mellékes. Ha egy más ügy szolgálata, bármily nemes vagy szent is legyen az, elhomályosítja vagy eltorzítja a költő látását, a költő visszaél Isten bizalmával. Lehet, hogy jobb keresztény lesz belőle, jobb állampolgár, vagy jobb kereskedő — de költőnek már nem az, aki volt.

Paszternáknak ebben a kis kötetben összegyűjtött versei élete utolsó időszakában íródtak, az ötvenes években, és lényegesen különböznek fiatalkori verseitől, amelyek harminc évvel korábban Borisz Paszternákot (1890-1960) korának egyik legizgalmasabb költőjévé avatták. Jóllehet 1912 óta írt és közölt verseket, a kritikusok és a nagyközönség csak 1922-ben fedezte fel Paszternákot, amikor a "Nővérem, élet" (Szesztra maja, zsziny) egyszerre jelent meg Berlinben — akkoriban az orosz emigráció központjában — és Moszkvában. Paszternák nemzedékének legnagyobb orosz költői: Marina Cvetájeva, Oszip Mandelstám, Vlagyimir Majakovszkij és Nyikolaj Aszejev forradalmi eseményként üdvözölték ezt a verseskötetet.

Azt mondtam, Paszternákot "felfedezték". Az ő esetében ennek a szónak valósággal földrajzi jelentése van. Felfedezték, ahogy egy új bolygót fedeznek fel, ahol az ég mélyebben kék, a csillagok fényesebben ragyognak, súlyosabban hull a zápor és vadabban süt a nap, mint másutt, az orosz líra addig megszokott vidékein. Cvetájevának volt igaza: Paszternák világa olyan lélekzetelállítóan új, mint az a világ, amelybe Ádám és Éva elsőízben léptek ki a bűnbeesés után. Vagy, hogy egy bensőségebb képet használjunk, Paszternák a világot egy gyerek szemével látja, aki nem próbálja meg ésszerűen felfogni és megmagyarázni mindazt, ami őt körülveszi — egyszerűen elfogadja. És mint a gyermeknek, Paszternáknak is a leghétköznapibb tárgyak rejtegetik a legnagyobb titkokat. Nincs még egy költő az orosz irodalomban, aki képes lenne egyhangú életünk szürke tárgyait így elvarázsolni. Semmisen elég kicsi, elég jelentéktelen átható pillantásának; mint egy gyermek, mint egy új bolygó első lakója szemléli a dolgokat: az eső nyomán visszamaradt tócsát, az ablakpárkányt, a lámpaernyőt, a tüköralványt, kötényeket, vasúti kocsik ajtaját, vagy egy nedves felöltőn felborzolódó bolyhokat — s örökké tartó örömmé alakítja át az élet sodrának tarka hordalékát.

Igy látta a világot a fiatal Paszternák. Nyelve pedig — szemantikájában, nyelvtani logikájában, mondatszerkesztésében és hiperbolikus metaforáiban — összhangban állt költői világával. Paszternák varázslatos látó-tehetségéhez, amelyről a "Nővérem, élet" után megjelent kötete, a "Témák és variációk" (1923) is bizonyosságot tett, mágikus szóérzék járult. Mintha Paszternák szüntelenül nyelvi kliséket keresne, — minél kopottabbak, annál jobb — hogy aztán tiszta, eredeti lírárt olvasson belőlük. Néha, különösen az ebben a kötetben összegyűjtött kései versekben, már-már tudatos trükkre gyanakszunk. Minthacsak a költő azt mondaná: adjatok egy régi, simára koptatott, elmosódott rajzú pénzdarabot, s nézzétek, mit lehet belőle csinálni. S íme, az ócska, régi rézpénzből egyszerre ragyogó drágakő lesz! Az elcsépelet frázisok, köznapi fordulatok, amelyeket Paszternák oly gyakran használ, nem silányítják el költészetének nemes aranyát. Ellenkezőleg: a közhelyek felragyognak, belülről jövő fényvel, amelyet Paszternák előtt senki sem sejtett.

A szentnek minden ember egyformán fontos: minden ember, legyen bármilyen csúf, vagy közönséges — csoda, Isten hasonmása. A Paszternák-típusú költő nem ismer jelentéktelen, vagy csúf szavakat. Minden szó Isten értelmét és szépségét tükrözi. Ebben az értelemben Paszternák mindig is *anima naturaliter Christiana* volt.

De csak ebben az értelemben. Korai lírájából egy olyan költőt ismerünk meg, akit szinte rögeszmésen érdekel az érzékelhető világ és saját reakciója erre a világra. A költőn kívül nincsen ember ebben a világban. Még szerelmes verseiben is (és az erotikus elemnek mindig fontos szerep jutott lírájában) a szeretett nő

csupán a költő vágyainak a *tárgya*, a mindkettőjüket elnyelő világ egyik eleme. A lét, a természet látomása olyan lenyűgöző, a költő lelki reakciója annyira mindentátölelő, hogy nem marad benne hely más emberi lények számára.

A huszas évektől kezdve Paszternák az orosz költészet elvitathatatlan mesterévé nőtt, először csak a kifinomult ízlésű kevesek, később a szélesebb olvasórétegek számára is. Sohasem hajolt meg és tört meg a politikai nyomás és társadalmi elszigeteltség roppant terhe alatt; mint költő, hosszú évekre elhallgatott, semhogy elárulja "démonát"; a Sztálin-éra idején, majd a Sztálin halálát követő években ő jelképezte a civilizált becsületességet és a művészi igazságot a szovjet társadalom barbárságból, nyárspolgáriságból és farizeuskodásból összeálló ingoványos talaján.

De ez a sohasem-szűnő éberség, az önvédelem, a benső szellemi mag oltalmazásának állandó feladata, amely ránőtt a költő géniuszának lendületére és természetes termékenységére, az évek során büszke, magával-megelégedő magányba kényszerítette Paszternákot — és nemcsak politikailag, vagy társadalmilag, lelkiileg is. És ez a büszkeség bizonyult az utolsó és a legnehezebb akadálnak a Paszternákot a költői nagyság felé vezető úton.

1940 vagy 1941 táján Paszternák lelki válságon ment át. Abból, amit a hátralevő években írt műveiből tudunk, úgy látszik, hogy a válság vallásos természetű volt és ez tette lehetővé, hogy a költő végre kitörjön énközpontú elszigeteltségének ostromlott erődjéből, s hogy ez a lépés új dimenzióval, a más emberek jelenlétének tudatával gazdagítsa Paszternák művészetét.

Erre vonatkozóan a legfontosabb bizonyíték Paszternák regénye, a "Doktor Zsivágó" — nemcsak tartalmát és mondandóját, hanem a történelmi regény szélesvásznát alkalmazó formáját tekintve is. Az itt összegyűjtött (és magyarra fordított) versek közül a Zsivágó-ciklushoz tartozók a regény elválaszthatatlan részét alkotják, a szerző szerint maga a regényhős írta őket. Ezek közül "Hamlet" adja meg a teljes további cselekménysor tónusát. Ahogy Paszternák másutt megjegyezte: "*Hamlet* nem a gyöngeség, hanem a kötelesség és az önmegtagadás drámája. A véletlen Hamletnek azt a szerepet juttatta, hogy a jelen bírója legyen, s a jövő szolgája. Hamlet a nagy elhivatottság drámája, egy hősieles feladatra rendeltetett és annak szentelt életét." Paszternák Hamletje a krisztusi ember típusának egyik megtestesítője: a versben Hamlet ismétli a Getszemáné-kertben elhangzott imát: "*Abba*, atyám, ha lehet, múljon el tőlem ez a pohár..." A mondottakból arra következtethetünk, hogy Doktor Jurij Zsivágó szintén a Krisztus-típus megszemélyesítője. A Zsivágó-ciklus vallásos versei (Nagyhéten, Karácsonyi csillag, Virradat, Csoda és mások) nem egyszerűen jámbor meditációk: titkos nyelven az egyes fokozatokat jelenítik meg Doktor Zsivágó Golgotáján. Ezzel a kifejezetten vallásos motívummal szövődnek össze a szerelem témája körül csoportosítható versek (Magyarázat, Találkozás és mások). És míg Paszternák Zsivágót krisztusi hősnek látja, az őt szerető asszonyt, akit Zsivágó viszonszeret, Mária Magdolnaként jeleníti meg. A Zsivágó-ciklusban két vers is foglalkozik Mária Magdolnával.*

Ezeket a verseket — s a következő ciklus, a "Mikor kiderül az ég" verseit — két dolog teszi emlékezetessé. Paszternák versszövése itt hasonlíthatatlanul egyszerűbb, mint korábbi verseiben. A mesteri verskésztség megmaradt, de a költő már nem arra használja, hogy megzavarjon és megdöbbenjen vele: el van rejtve, meg van fegyelmezve, egy mindent átfogó szándék szolgálatában áll. Másrészt pedig elsősorban jelennek meg más emberi lények Paszternák költészetében, emberek, akik nemcsak mint versmotívumok léteznek, s akiket a költő gyöngéd és mély szeretettel rajzol meg: a karácsonyi vers pásztorai, vagy Mária Magdolna, hogy csak két példát említsünk.

Mindezek a különbségek nyilvánvalóan következnek a tisztán személyes, helyenként egocentrikus líráról az epikára való átváltásból; abból, ahogy a költő az önmagára való koncentrációtól eljut a másokkal való bensőséges közösség vállalásáig. Végső soron mindez arra a közölhetetlen élményre utal, amely Paszternák "megtéréséhez" vezetett a háború éveiben.

Victor S. Frank

Ebben a válogatásban csak a sorrendben második vers szerepel.

DOKTOR ZSIVÁGÓ VERSEI

Hamlet

A zaj elült. A szinpadra kiléptem
Az ajtó szögletének vetve hátamat.
Messzi visszhangokat halászva tán megértem,
A kor, amelyben élek, merre tart.

Rámnehezedett az éj homálya,
Ezernyi látcső csillan róla rám —
Atyám, ha lehet, tekints e fohászra:
Múlják el ez a keserű pohár.

Szeretem szívós, szép szándékaid,
S a szerepet játszani kész vagyok.
De már egy újabb dráma készül itt,
Amelyből kimaradnom volna jobb.

Ám a cselekmény eleve kitervelt,
S az út végét elhagyni nem lehet.
Magam állom a farizeus-tengert.
Élni — nem leélni kell az életet.

(Fordította: Gömöri György)

Március

Tikkasztó hévvel izzik fenn a nap,
a hegyszoros tombolva éled.
Munka forr, munka pezseg a tavasz
izmos fejőleány-kezésében.

A vérszegény hó lassan sorvadoz
Kék erek kis ágacskáiban,
De élettől füstöl a pajta most
És csillognak a vasvilla-fogak.

Ezek az éjek, éjek és napok!
Záporok dobszava délben,
Tetőről csurgadozó jégcsapok,
Álmatlan patakok fecsegése!

Kinyílt a pajta, istálló s az ól,
Galambraj zabot szemez a havon.
És minden, minden az életadó
Trágya friss szagától illatos.

(Fordította: Gömöri György)

Nagyhét

Még éji köd köröskörül,
még oly nagyon korán van,
hogy csillag számolatlan ül
az égen, csillog, fényesül,
s az egész föld, ha csak tehetné
a Húsvétot átszenderegné
buzgó zsoldozásban.

Még éji köd köröskörül,
s míg hajlik a hajnal az égre,
mint aki örökre nyugodni tért,
nyugszik tetőtől-talpig a tér —
s mintha a langyos napkelte
beletelne még ezer évbe.

A föld most még mezítelen
és úgy szeretne éjjel
harangoztatni szertelen
és zengeni a kórus énekével.

És Nagycsütörtöktől egész
Nagyszombat éjjeléig
partot törnek a vizek és
a tenger felörvénylik.

Csupasz erdőben csupasz az ág,
és a fenyőfák rendje,
mint imádkozó sokaság
néz fel a Golgota-hegyre.

S a városban, a kis, kopár
tereken ácsorogva
meztelen fák csoportja vár,
s beles a templom rácsán lopva.

S nyugözi őket félelem.
Érthető ijedelmük —
kiszöknek helyükből a kertek,
a földek rengenek, remegnek:
az Egy Istent temetjük.

S az Ur Ajtaja csupa fény.
Fekete palást, gyertyasor, ének,
arcok, pirosra sírt szemek —
s hogy feltűnik a körmenet,
s a Gyolcslepellel közeleg,
a kapunál bámuló félszeg
nyírfák az útból félrelépnek.

És az udvaron körbejárda
s az utcáról tavaszi kedvet
és tereferét hoz magával,
s jóillatot: szentelt kenyér
szagát, vegyest a föld szagával.

Március havát szórja szét
a kéregető nyomorék-
seregnek, mintha valaki
a szent ládának javait
osztaná szét a koldusok közt.

Az ének eltart hajnalig,
s magukat kizokogván
elcsendesednek és alig
szűrődnek ki a fényekig
az ige és a zsoltár.

Éjfélre minden élő elcsitul, s a várt
tavasz zsibongva éled —
az idő lassan mind enyhébbre vált,
és le tudjuk majd győzni a halált
a Feltámadás erejével.

(Fordította: Gömöri György)

Fehér éjszaka

A távoli időkre gondolok,
egy pétervári régi házra. Kurszki
szegény sztyeppei birtokos leány,
te — épp fölérkezel tanulni.

S mert bájos vagy — már vannak hódolók is.
Padlásszobád magasából a mélybe,
a koranyári éjszakába nézve
az ablakdeszkán kettesben könyöklünk.

A gázlámpák pillangókként libegnek
a borzongató, hűvös pirkadatban.
Az alvó messzeségek földeregnék,
míg szólok suttogó szavakkal.

S mindkettőnket ugyanazon titok
elmondhatatlan szépsége varázsol,
a látvány, ahogy a Néva nehéz
vizei mögött Pétervár kitarul.

Ott távol, a sötétlő ligetekben,
a koranyári fehér éjszakában
csalogányok csattognak friss torokkal
szerte az erdőborította tájban.

Majd a hobbant fülemülék szavához
társul a kisebb madarak dala,
s erdők mélyein tarkán folyik egybe
a hangok gyöngyöző zúrzavara.

Csöndben, mint mezítlábos vándorasszony,
palánkok mentén sompolyog az éj,
s a hajnalodó vén ablakkeretben
akadozik köztünk is a beszéd.

S mintegy visszhangként lassú szavainkra:
a kertek kerítései mögött
cseresznyefák és almafák fehér
virágok ezrét öltik ágaikra.

S kitódulnak sodródva az utakra
mint tündöklő, roppant kísértetek,
s a sok titok tudója éjszakának,
a fehér éjnek búcsút intenek.

(Fordította: Sulyok Vince)

A szél

Végem nekem már, de te élsz.
S a szél keseregve és sírva
iramlik erdőnek, faháznak.
S nem külön-külön egy-egy szálnak,
hanem egyszerre minden fának,
az egész végtelen határnak,
mint öblök hánytorgó vizén
vitorlások dagadt vásznának.
S mindezt nem hetyke merészségből,
vagy értelmetlen dühöngésből,
de hogy a bánatban szavakhoz
segítsen altatódalodhoz.

(Fordította: Sulyok Vince)

Nyár a városban

Félhangon mormolt mondatok,
és sebtében, sietve
összefogott hajfonatok
tornyozódnak a fejre.

S a súlyos fésű alól fel-
tekint egy nő — sisakban —
hátraveti befont haját
egy könnyed mozdulattal.

Míg kinn az utcán zivatart
ígér a füledt éjjel,
a járókelők csapata
csoszogva hazaszéled.

Szaggatottan dörög a menny,
visszhangja tiszta, éles,
s az ablak könnyű függönye
meg-meglebben a szélben.

A csöndet szinte hallani.
Az éj tikkadtan hallgat,
s a villámok gyors ujjai
sötét eget kutatnak.

S mikor a fényesorcájú
forró reggel felissza
az éj nedvét, az utcák dús
tócsáit felszárítja,

mert keveset aludtak, most
morcosak, mogorvák az
évszázados és illatos,
virággal terhes hársak.

(Fordította: Gömöri György)

Vénasszonyok nyara

Érdes, vastag a ribizlilevél,
kacag a ház, poharak csengnek,
ez borsoz, amaz szeletelni-serény,
más az üvegbe szegfűszeget tesz.

Az erdő csúfolódón felkapja
s legörgeti a lejtőn ezt a zajt
egy mogyoróbokorig, mely a napban
perzselődik, mint parázson a gally.

Itt az út le a vízmosásba visz,
korhadó rönkökhöz. Sajnálni kell
a tépett-rongyos őszt, ki végülis
a szakadékba mindent leseper.

S azt is, hogy íme, minden egyszerűbb,
mint azt némely ravasz elképzeli —
hogya a liget elveszt lombot, derűt,
hogya végetér, elpusztul minden itt.

Mi értelme nézni az örök gyászt,
ahogy minden elhamvad, elég,
s az ősz fehér korma, az ökörnyal
ablakon lesz háló-szövedék?

Kis ösvény fut a kerítésen át
és belevesz a nyírfaligetbe.
Csupa zsvivaj, egy nevetés a ház —
és ráfelel a messzeség nevetve.

(Fordította: Gömöri György)

Ősz

Otthoniaktól, rokonoktól
régen és messze elkerültem,
és mint a táj, szívemmel én is
szüntelen magányba merültem.

Veled élek a kis kunyhóban,
az erdő kihalt és lakatlan.
Fölburjánzott ösvény, utacska,
s benőve félig, mint a dalban.

Gerendafalak ügyelnek csak
szomorúságukkal kettőnkre.
Küzdeni bennünk semmi szándék,
őszinte szívvel megyünk tönkre.

Elüldögélünk, meg fölállunk,
a könyvvel én, te meg kötéssel,
s csókolni egymást észrevétlen
hagyjuk abba sötétedéssel.

A levelek még könnyelműbben
zizegnek, hullanak a földre,
s tegnapok keserű kelyhénél
nagyobb a máé, kínnal töltve.

Kellem, ragaszkodás, vonzódás!
Vesszünk szeptemberi viharba!
Megszűnni, vagy megbolondulni!
Fulladjon minden őszi zajba!

Ruhádat úgy dobod magadról,
mint csalit vetkezi le lombját,
selyemszegélyű pongyoládban
mikor mellém lehullva fonsz át.

Végzetes lépés üdve vagy te,
mikor sorsunk baj émelyíti;
s a szépség gyökere — merészség,
szerelmünket is ez segíti.

(Fordította: Sulyok Vince)

Téli éjszaka

A földek, az egész határ
egy hófúvás volt.
Asztalán gyertya világolt,
gyertya világolt.

Mint nyári estén a lepkék
a lángba hullnak,
csapódtak most bódult pelyhek
az ablakoknak.

Üvegre tapadva a hó
furcsa virág volt.
Asztalán gyertya világolt,
gyertya világolt.

A derengő mennyezeten
karok és lábak:
külön sorsok ölelkeztek
egybe, mint árnyak.

Padlóra hullt két cipőcske
tompán zörögve,
s könnyezett némán a gyertya
viaszt csöpögve.

Derengő, havas ködbe fúlt
minden a tájon.
Asztalán gyertya világolt,
gyertya világolt.

A láng lobogott, repdesett
a léghuzatban,
ahogy angyal-szárny, ha szétnyíl
keresztalakban.

Mint minden február, ez is
egy hófúvás volt.
Asztalán gyertya világolt,
gyertya világolt.

(Fordította: Sulyok Vince)

Téli éjjel

Fehér, fehér hó takarta
körben a vidéket.
Az asztalon gyertya lángolt,
gyertya égett.

Miként nyáron muslinca-raj
falánk lángba,
a hópihe-nép úgy hullt, s alélt
ablak-halálba.

Jéggel mintázta a vihar
az ablak üvegét.
Az asztalon gyertya lángolt,
gyertya égett.

A fénybefordult mennyezetre
árnyak vetődtek,
kezek és lábak és sorsok
kereszteződtek.

És hirtelen két cipőcske
padlóra koppant,
és a mécses viaszkönnye
ruhára csöppent.

Fehér ködbe hullt a világ,
minden elenyészett.
Nem maradt más, csupán a láng —
gyertya égett.

Elfújták a gyertya lángját,
s mint egy angyal,
izzott a vágy, kitérta szárnyát
keresztalakban.

Februárban hóvilág volt,
s minden éjjel
az asztalon gyertya lángolt,
gyertya égett.

(Fordította: Gömöri György)

Találkozás

Az utat betemette
a hó, havas a ház.
Kimegyek jární egyet:
az ajtóban te állsz.

Egy szál felöltő rajtad,
fejeden nincs kalap,
s a friss havat nyalod, hogy
leplezd izgalmadat.

A fák, a kerítések
a ködbe vesznek el,
csak állsz a hóesésben
és vársz türelmesen.

Kendőd csöpög; egy vízcsepp
könyöködíg szalad,
virágon harmat, csillog,
szikrázik a hajad.

És most egy hajfűrt fénye
arcodra hull: ragyog
a kendőd, összefércelt
kabátod, s alakod.

Szempilládon hópehely,
szemedben fájdalom,
szobrot önt a képzelet —
csak én, én láthatom.

Mint savbamártott véső
karcol hú metszetet,
az idő úgy bevészte
lelkembe képedet.

S él benne mindörökre
arcod alázata.
A kemény világ tőled
hiába tiltana.

És lám, megkettőződik,
ez a hófúttá éj,
és már nem is tudom, hogy
te hol vagy és hol én?

De kik vagyunk, s mivégre,
ha multunkból csupán
üres szavak maradtak,
s nem látlak élve már?

(Fordította: Gömöri György)

Karácsonyi csillag

Tél volt.
Szél vágott künn a pusztán.
Barlangjában, fenn a hegyoldalon,
fázott a Gyermekek.

Ökör lehelete melengette.
Szelíd állatok
álltak körülötte,
s a jászoly fölött meleg pára áradt.

A pásztorok, subáikból kirázva
a kölesmagokat,
a sziklás hegyoldalból
nézdeltek álmosan az éjszakába.

Távol havas mező és temető,
kerítés, fejfák,
kocsirúd benn a hóbuckában,
s csillaggal teli égbolt a sírok fölött.

S a csillagok közt titokzatos lobogással
számukra eddig ismeretlen
új csillag ragyogott alacsonyan
az út fölött, mely Betlehembe fut.

Messze az égtől és Istentől
itt izzott, mint tűzvészek idején
a kazlak,
mint égő szérűk, lángoló tanyák.

Szalma s szénakazlak parázslásával
 növekedett a csillag egyre
 az újmódi fényességétől
 elkáprázott végtelen mindenségben.

Mögötte az a növekedő fénycsóva
 valami csodahírt jelentett,
 s hívását-szólítását
 három csillagot néző bölcs követte.

Mögöttük megrakott tevéik cipekedtek
 ajándékaikkal, meg fölszerszámozott, aprónövésű
 szamaraik szaporáztak le a kövek közt.

S közelgő idők különös előjeleként
 égre kelt a csillag mögött minden, mi utána lett eljövendő.
 Évszázadok minden vágya, álma és eszmélése,
 képtárak és múzeumok elkövetkező gazdagsága,
 minden tündérek pajkossága, mind a varázstevések,
 minden fenyőfa a világon, minden gyermekálom.

Minden kis gyertya remegése, minden angyalhaj,
 karácsonyfadíszek minden színes nagyszerűsége . . .
 . . . Mind gonoszabbul, mind dühödtebben vágott a szél a pusztán.
 . . . Minden csillogó ezüstalmák és ezüstgömbök.

Égerfák álltak a tó mentén tájat rejtőn,
 egy kisebb rész volt látható csak föntről a dombról
 a varjűfészkeken át s a falombok közt:
 a gát, melyen tevék s szamarak közeledtek
 a pásztoroktól tisztán felismerhetően.
 — Menjünk, imádjuk mi is a csodát,
 mondták, vállukra terítve a ködmönt.

A hóban előre küszködve melegük lett.
 Lábnyomaik világos tisztásokon át
 levelek csillogása közt húzódtak tovább,
 nyomaik, melyeket a kutyák megmorogtak,
 s melyek mint gyertyacsonkok lobogtak a csillagfényben.

Mint mesékben, az éj olyan hideg volt,
 s a hóval fedett hegyoldalakon
 valakik egyre soraikba álltak.
 Szorongva néztek körül a kutyák,
 s bajt várva a kisbojtárhoz húzódtak.

Ugyanazon a tájon s utakon
 angyalok is jöttek a tömeg sűrűjében.
 Láthatatlanok voltak s testtelének,
 csak lépteik hagytak nyomot a hóban.

A barlangnál tolongott a tömeg.
 Világosodott. A ciprusok előtűntek.
 — Kik vagytok? — kérdezte most Mária.
 — Pásztornépek, s az ég küldöttei,
 s kettőtöket dicsőíteni jöttünk.
 — Szűk benn a hely. Maradjatok az ajtónál.

Hamuszürkén érkező derengésben
kanászok és juhászok toporogtak,
gyalogosokkal lovasok veszekedtek,
s a fatönkökből vájt vályúknál tevék
ordítottak, szamarak kötekedtek.

Világosodott. S porszemekként a reggel
eltüntette a csillagokat mind az égről.
A barlangba Mária csak a három bölcset
bocsátotta be a mérhetetlen tömegből.

A tölgyfajászolyban fénylőn aludt a Gyermekek,
mint szép holdfény egy kivájt oduban.
S báránybőr bundácska helyett szamár
párája s ökör lehelete melengette.

Ők hárman csak álltak az istállóhomályban,
suttogtak, szavakra alig találva.
Valaki a sötétben hirtelen kézenragadta
s a jászoly balja felé tolta őket,
s hátranézve ott: Mária küszöbén
mint vendéget, látták a Csillagot.

(Fordította: Sulyok Vince)

Virradat

Betöltötted az életem.
De háború jött, zűrzavar,
és hosszú-hosszú éveken
át minden híred elmaradt.

És oly sok meddő év után
hangod most újra felriasztott —
a kábulatból ocsudván
üzeneted fölött virrasztok.

A tömegbe vágyódom én,
hajnali, friss emberseregbe.
Mindent széttörni, s mind, ki él,
letérdeltetni volna kedvem.

Ugy szaladok a lépcsőn le,
mintha még sose léptem volna
hófedte utca leplére,
kihalt járdák közt bandukolva.

Fény gyullad, emberek kelnek,
teáznak, villamoshoz fázós,
gyors lépésekkel igyekeznek —
megváltozik az egész város.

A ház előtt a hóvihar
hálót sző sűrű hópihékből,
félbehagyott ételt-italt
sok idejében-odaérő.

Én mindnyájukkal együttérzek,
mindegyikük — magam vagyok.
Mint a reggel: borúsán nézek,
és mint a hó, elolvadok.

Velem marad pár névtelen
fa, gyerek, otthonülő ember.
Győzelmet vesznek szívemen —
és ebben van az én győzelmem.

(Fordította: Gömöri György)

Csoda

Ahogy Bethániából Jeruzsálembé ment,
szívét baljós sejtelem szállta meg.

Hőség perzselte a domb tüskés bozótját,
egy közeli kunyhó fölött megállt a füst,
tűzelt a levegő, nem rezzent a nád,
s a Holt Tenger tükre sima volt és ezüst.

S ő, tengernél keserűbb keserűséggel
ment az úton, csak pár felhő követte,
a város felé, ahol egy csapszékben
a tanítványok gyülekeztek.

És gondjaiba annyira belemélyedt,
hogy ürm szagával telt meg a mezőség
és elcsitult minden. S ő megállt középen
egymaga. Ájultan terült a táj leple el.
És egybefolyt minden: a sivatag, a hőség,
források, gyíkok, patakmeder.

Nem messze tőle egy fügefa nőtt, de
nem volt rajt' termés, csak levél, meg ág.
S ő így szólt hozzá: "Mi hasznom belőled?
Merev görcsöd ugyan mi örömet ad?"

Éhezem, szomjazom, s te — ennem nem adsz,
s oly vigasztalan vagy, mint a gránit.
Be szánalmasan tehetetlen állsz itt!
Hát mindörökre ily meddő maradj!"

S ahogy vezetéken a villám leszalad,
végigborzadt a fán az ítélet,
elhamvasztva egy pillantás alatt.

A lomb, az ágak, a törzs, a gyökérzet,
nem több: egy perc szabadsággal ha élhet,
a természet erői megtették volna dolguk.
De a csodák — csodák; bennük Isten beszél,
és midőn zavartan tévelygünk és bolyongunk,
Ő nagy hirtelenséggel ránkcsap, utolér.

(Fordította: Gömöri György)

Föld

Moszkvai házak nyugalmába
hirtelen betör a tavasz:
szekrény mögül röppen a moly,
mászik nyári kalapokon,
s mehet a bunda a ládába.

A fából való felső házban
tele virággal sok csupor:
sárga, meg lila violával.
Levegő árad a szobákba,
míg a padlásról zsong a por.

Barátságot köt most az utca
a vaksi ablakkal és újra
összesimul a folyóparton
a fehér éjszaka s az alkony.

S kinn, a folyosón, hallani
mind, ami történik, s amit
összefecseg és elcseveg
cseperészgető április.
A bánatról akár ezer
történetet mondhatna el;
s a palánknál ezüst mese-
fonalat húz a hűvös est.

Lánggal vegyül a félelem
szabadban, s meghitt tűzhelyen
szinte lüktet a levegő.
Ugyanazok a barka-ágak,
s fehér rügyek sok báb-virága
ablakban, utak hajlatában,
s az utcán, műhelyek előtt.

Kiért sír a messzeség a ködben,
mért keserű a föld szaga?
Hisz a világra azért jöttem,
hogy megvigasztaljam köröttem
a vidéket, s a kies föld sem
szomorkodhassék egymaga.

Ezért aztán így tavasztájon
eljön hozzám néhány barát,
s ezek az esték — búcsuzások,
végrendelkező-vígasságok,
hogy szenvedésünk, titkos áram,
felolvassza a lét fagyát.

(Fordította: Gömöri György)

Mária Magdolna

Ünnep előtt tisztálkodik a nép.
A sokaságtól félrehúzódva, távol,
legtisztább lábadat, én Uram,
kis dézsában mosom, mirrhával.

Szandálotat keresem, s nem találok,
elvakítanak, lám, a könnyek.
Hajam megoldott fonatai
szememre lepelként terülnek.

Lábadat szoknyám szegélyére tettem,
Jézusom, könnyekkel öntözgettem,
nyakamról tépett gyöngyökkel körülfontam,
hajam sátrába temettem.

Mintha csak megállítottad volna,
oly tisztán látom most a jövőt,
képei úgy peregnek előttem,
mint ama Szibilla előtt.

Holnap a templom kárpitja meghasad,
összebújunk rettegő kis csoportban,
s megrendül a föld lábaink alatt —
talán mert megtelt értem szájalommal.

Átrendeződnek az örök sorai,
s elléptetnek mind a lovasok.
Mint forgószél viharban, fejem fölött
keresztet az ég felé lobog.

S én a kereszt tövébe roskadok,
ajkamat harapva, némán,
míg te ott fenn kitárod a karod,
hogy túl sokakat öleljél át.

Kiért kell ennyi embert átölelned?
Honnan e kín és honnan ez erő?
Ennyi élet vár rád, ennyi lélek?
Ennyi falu, folyó és mező?

Az a három nap is elmúlik majd,
de olyan szörnyű űrbe lök le engem,
hogy egészen a feltámadásig
növök fel a rettentő szünetben.

(Fordította: Gömöri György)

Getszemáni kert

A messzi éji csillagragyogásban
közömbösen világlott
az útkanyar az Olajfák hegyén; lent
a Kedron patak szivárgott.

Egyhelyütt megszakadt a tisztás.
Elvágó, ezüstszürke
olajfák léptek ott elszántan
ki a Tejútól fénylő ürbe.

Volt ott egy gazdátlan kert, elvezette
a tanítványokat faláig.
"Maradjatok itt és virrasszatok,
keserű az Én lelkem mindhalálig."

S lett mostantól akárcsak más halandók,
s lemondott, mint kölcsön-dologról
alázattal a mindenhatóságról,
s a csodatévő hatalomról.

A mérhetetlen éj a léttelenség
sivárságává vált ott.
A mindenség üressé és kihalttá.
Élet csupán a kertben látszott.

Parttalan volt a sötétség fölötte.
Az Atyához gyötrődve fordult,
hogymúlják el a kínok kelyhe tőle.
A kőre véres verejtéke csordult.

Az imától lankadtan, s elcsitultan
a kerítéshez ment. Az árok
füvén az álomtól legyűrten
heverték mind a tanítványok.

Fölrázta őket. "Az Ember Fiának
órája eljött, adatik
a bűnösök kezébe. S ti, akik
kiválasztottak vagytok, alszotok most?"

S alighogy szólt, egyik se tudta honnan,
kardokkal, mécsesekkel, tarkán
szedett-vedett népséggel jött Júdás már
az árulás csókjával ajkán.

A csőcselékre kardját rántja Péter,
s lecsapja egyiknek fülét ott.
De hallja már: "Vassal viszályt nem oldsz meg,
ember, dugd vissza kardod."

Atyám szavára nem jönne-e le
angyal-légiók sokasága?
S nem úzhetném-e ellenségim el,
hogy nem görbülne hajam szála?

Az élet könyve leggyönyörűbb lapja,
szentek reménye, itt van már közel.
Mi írva áll, beteljesedik mostan.
Ámen. Hadd jöjjön el.

Mint hirtelen fölvilanó hasonlat
olyan a századok futása.
Félelmetes nagyságának nevében
megyek a gyötrelmes halálba.

S föltámadok harmadnap a síromból,
s miként a folyón tutajok,
uszályokként úgy jönnek a homályból
ítélőszékemhez a századok.

(Fordította: Sulyok Vince)

MIDŐN KIDERÜL AZ ÉG

Híresnek lenni . . .

Hitvány dolog híresnek lenni.
A magasba nem ez emel.
Sem a hely, mit kéziratod a
levéltárban kiérdemel.

Önátadás a művek célja,
s nem a siker, port-fölverés.
Szóbeszéd tárgya lenni szégyen,
ha erre az érdem kevés.

Nem bitorlóként, de úgy élni,
hogy végül megnyerje magát
a végtelen kegyét, s megértse
az ember a jövő szavát.

Sorsodban s nem a művedben kell
visszamaradjon a hiány,
s életfejezeted legyen, mi
lapszéli jegyzetet kíván.

Ismeretlenségbe merülni,
s lépteid abba rejtem,
mint ahogy a táj ködbe rejlik,
s nem lehet semmit sejteni.

Életutadat fokról-fokra
követni másokra marad,
győzelmekről és kudarcokról
te nem ítélnél önmagad.

S jottányit se földadni abból
soha, ami a lényeged,
de élni, élőnek maradni,
élőnek, amíg csak lehet.

(Fordította: Sulyok Vince)

Lélek

Lelkem, ki bánattal telítisz
mindent magad körül,
halálra kínozta föléd
kövültél sírkövül.

Testükre te kensz balzsamot,
nekik írsz verseket,
lantod, ha szól, róluk zokog
és gyászol és temet.

Önző korunkban — hajt a félsz,
s a lelkiismeret —
urnájuk, hamvuk vedre léssz,
nyugalmuk őrized.

Sokastag kínjaik alatt
földig kell hajlanod.
Halott poruk, hogy rádtapadt,
mint kriptáké, szagod.

Lelkem, be sok, be sok halott!
amit csak láttam én,
megőröled, miként malom,
és összekeveréd.

Örölj csak, öröld egyre még
a multat, multamat,
amelyből csaknem negyven év
sírnak táplált talajt.

(Fordította: Gömöri György)

Midőn kiderül az ég

A tó most roppant tál, mögötte
kavargó fehér fellegek
tornyozódnak és halmozódnak,
mint komor hegyi gleccserek.

Az erdő színét váltja folyton,
fényt próbál, s másik fényt akar.
Hol lángol-izzik, hol meg mindent
koromsötét árnyék takar.

Esős napok múltán, midőn a
felhők közt fölragyog a kék,
hogyan telnek a kövér füvek, hogy
robban színgazdagon az ég!

Elnyugszik a szél, messzeségek
tisztogatója, láng a nap.
Áttetszőek a levelek, s mint
üvegfestmény világlanak.

S a templom rózsablakán át
cárok, aszkéták és szentek
fáradhatatlan ragyogásban
az öröklétbe figyelnek.

S a dóm hajója mintha volna
a mező, s ablakain át
hallani vélem olykor-olykor
a kórus elhaló dalát.

Borzongva és örömkönnyek közt
munkálkodom én ügyeden,
helyt állva végig, titkos élet,
természet, világegyetem.

(Fordította: Sulyok Vince)

Kazlak

Karmazsin szitakötők szállnak,
dongók cikáznak szertesét,
kocsiról lányok kacarásznak;
kaszával ballag férfinép.

Amíg csak tart a jóidő,
a takarmányt meg-megforgatják,
s mire a nap nyugodni tér
ház-nagy kazlakba összerakják.

Alkonyatkor a kazal mintha
útszéli vendégfogadó lenne,
ahol az éj a kályha mellé,
frissen kaszált lóherébe hever le.

Hajnaltájt oszlik a sötétség,
s magas a boglya, mint egy pajta,
amelyben a vándorlegény-hold
az éjszakát átszunnyadta.

Szekerek ébrednek a fényre,
sötét réteken át kocognak,
hajából kirázza a szénát,
nyújtózkodik, felkel az új nap.

S délben a messzi csúcsok kékek,
kazlak, mint felhők, egyre nőnek,
s mint ánizsos vodkának, újra
szaga, s ereje van a földnek.

(Fordította: Gömöri György)

Aranyos ősz

Ősz van. Mint mesepalota,
mindenki előtt nyitva-tárva.
Ösvények, erdei utak
tavakba tűnődő magánya.

Mintha kiállítást látnál:
termek, termek, egyre termek,
szilfák, kőrisfák és nyírfák
arany özönben keverednek.

A hársfa abroncsa mintha
menyasszonyt koszorúzna;
talpig fehérben a nyírfa,
arcát fátyol borítja.

A föld most eltemetkezik
avarfedte gödrökbe, üregekbe.
Juharfa lombjai szegik
a házat aranyos keretbe.

Most, hogy a szeptemberi fák
párosan sütkérezve állnak,
és az alkony a fák derekán
egy egész marék borostyánt hagy,
mikor, ha vízmosásba lépsz,
nincsen ki rögtön meg ne tudná —
lépted nyomán a holt levél
felsustorog, fővényre hullám;
és az allé végéig hallik
hogyha a lejtőn leereszkedsz,
s a meggy-mézgájú naplemente
megalvad, mint a vér a sebben —
Itt az ősz. Könyvek, fegyverek,
fakó köntösök ócskásboltja,
ahol csupán a fagy neszez:
herdált kincseit leltározza.

(Fordította: Gömöri György)

Nyirkos idő

Esőtől lágyak az utak.
Ablakon kopog a szél.
Gallyakról foszlányokat tép,
kopasz mind már és pucér.

Levelek hullnak a földre.
Temetésre megy a nép.
Nyolctárcsájú boronával
traktor izzad amodébb.

Feketén, mint őszi szántás,
száll a tóra a levél,
zajló vizén pici bárkák:
valamennyi útra kél.

Lassú eső hull szitálva.
A hideg erőre kap.
Mintha szégyen fedne mindent,
s az ősz — szégyen volna csak.

Mintha átkukat éreznék
levélhad, varjúsereg,
s a mindenfelől kavargó
korbácsos esők, szelek.

(Fordította: Sulyok Vince)

Éj

Halad, percre sem áll meg,
telik-múlik az éj,
túl a világ mély álmán
egy gép felhőbe ér.

Elyelte már a pára,
a ködben elmerült,
mint kis öltés ruhán, vagy
jel a fehéreműn.

Alatta fényes bárók,
idegen városok,
kaszárnyák, gőzkazánok
és pályaudvarok.

A felhőkre vetülve
két szárny árnyéka ring.
Riadt rajokba gyűlve
csillag, bolygó kering.

És rettenetes ívben
a végtelenbe fut,
más mindenségbe ível
a rejtelmes Tejút.

A határtalan térben
világok izzanak,
fűtőház-, pincemélyben
fűtők virrasztanak.

Párizs tetői alatt
Vénusz vagy Mars lesi
a plakátot, mely a nap
revűjét hirdeti.

De valaki nem alhat,
csak virraszt egymaga;
vele figyel és hallgat
a vén padlásszoba,

s úgy néz fel a bolygóra,
mintha a teljes ég
személyes gondja volna,
bajában menedék.

Dolgozz csak, ne aludjál,
munkád félbe ne hagyd,
pilóta, csillag módján
mindig ébren maradj.

Művész, el ne aludj ma,
és meg ne add magad —
az örök-idők túsza,
s az idő foglya vagy.

(Fordította: Gömöri György)

Kórházban

Mint kirakat előtt, csak álltak,
szinte elfogva az utat.

A hordágyat hátul betolták,
a mentő előre szaladt,

s felugrott. A kocsi meg áttört
az éjszaka forgatagán,
a bámész nép sokaságán,
s a sötétbe fúrta magát.

Rendőrök, terek, utcák, arcok
villantak egy-egy percre fel,
míg a nővér egy szagos palackot
ingatott egyenletesen.

Esett, s a víz a pléhcsatornán
lehangelően csordogált,
míg a kórlapot telerótták
a beteg-fellevő szobán.

A bejáratnál kapott helyet,
az osztály tele volt egészen,
jódszagban ázott a terem,
s befűtt a szél az ablakrésen.

Egy darab kert, s egy darab ég
látszott az ablak négyyszögében;
megjártatta tekintetét
ágyon, falon, köpeny-fehéren.

És egyszerre, ahogy a nővér
fejét csóválva kérdezgette,
hogyan innen élve ő már többé
aligha jut ki, megértette.

S hogy hátatelt szívvel kinézett
az ablakon, túlhan egy fal
izzott fel — alkony tűzvésze
szórta be szikráival.

A lángoló város visszfénye
egy juharfa törzsére hullt,
s az göcsörtös ágával mélyen
a betegnek búcsút hajolt.

"Ó Uram, mely tökéletesek
műveid" — ámult a beteg —
"A város éjjel, halálom éje,
Az ágyak, falak, az emberek.

Altatót vettem be, s pereg,
kendőmet keresve, a könnyem.
A megindultság, Istenem,
még elrejtí képed előlem.

E sápadt éjjeli fényben
beh vígasztaló a tudat:
ajándékod volt ez az élet,
kegyelmed óvta sorsomat.

S én kórágymon haldokolva
érezem szent kezéd melegét.
Mint mester a művét, latolgatsz,
s mint gyűrűt a tokjába téssz."

(Fordította: Gömöri György)

Az első hó

Kavarog künn a hóvihar,
s már minden csillogó.
Az ujságosbódé fehér,
s a néni csupa hó.

Nem véltük-e már sokszor úgy
az élet folyamán,
hogy ami titokként jön el,
a hó — csalás csupán.

Orgazda, megátalkodott, —
csipkésleplű, fehér,
hányszor nem indított haza
a város peremén.

Mindent fehér pehely borít,
a szemre hó tapad,
kapukon tapogatva tér
be egy-egy árnyalak.

Siet mindenki, fut, szalad —
s a tanulsága az,
hogy szívesen kendőz, aki
valamiben ludas.

(Fordította: Sulyok Vince)

Nyomok a hóban

A mezőkön keresztbe-kacsba
kígyózik a lányok nyoma.
Kis szőrcsizmák tiporták őket,
s köztük falu van, meg tanya.

Gyermek simul amott anyjához.
Citromos gyümölcsszörp a nap,
becsorog gödrökbe, lyukakba,
s csillámuk tőle a jégcsap.

Kihűlt víz hártásodik, olyan,
mint a széttört tojás leve,
s a sítalpak kék vonalakat
vágna az ösvényen bele.

Akár tejfelben a lepény, a
hold siklik egyre, csak csúszik.
Fut utána egy szán, de el nem
érheti, mind messzebb úszik.

(Fordította: Sulyok Vince)

Vihar után

Elvonult vihar jószaga a légben.
Mint édenkertben, éled a világ.
Roppant lila fürtjeiket kitarják,
s illatoznak üdén az orgonák.

Élénk minden az időváltozástól.
A csurgón eső kotyog néha még,
de fénylőbb lesz mindegyre a magasság,
s a morc felhők közt fölkelik az ég.

De még mindenhatóbb, midőn sarat, port
tisztít mindenről a művész keze.
Palettája színfoltjaitól szépül
s alakul élet, valóság, mese.

Félszázadomra az emlékezés, mint
távozó vihar, úgy vonul tova.
Gyámsága alól új évszázad indul:
a jövőndő útjainak kora.

Uj élet, utad nem megrendülések
egyengetik, s nem vad fordulatok,
hanem a fölgyúlt lelkek áradása,
kinyilatkoztatások, viharok.

(Fordította: Sulyok Vince)

Egyszeri napok

Sok télből nem emlékezem
csak a napforduló-napokra,
páratlan volt az mindegyik,
s megismétlődtek mégis újra.

S e napoknak egész sora
úgy lassacsckán tevődött egybe —
egyszeri napokból midőn
az idő, úgy tűnt, áll csak egyre.

Szerit-számát mindnek tudom:
útján a tél elér középére,
áznak utak, folynak tetők,
s melegedni nap száll a jégre.

S mint álomban, a szeretők
sietve egymáshoz hajolnak,
s a seregélydúcok a fák
csúcán a hőtől olvadoznak.

S a számlapon a mutatók
lustán mozognak, egyre késnek —
évszázaddá nyúlik a nap,
s vége sosincs az ölelésnek.

(1959. január)

(Fordította: Sulyok Vince)

Nobel-díj

Kallódom, mint űzött állat.
Hol vagytok, fény, emberek?
Üldözők zúgnak mögöttem
és kiútra nem lelek.

Sötét erdő, komor tópart,
földre döntve szálfenyő.
Minden út elvágva innen.
Mindegy is már, bármi jó.

Mit követtem el, hogy érte
gonosztévő a nevem?
Az egész világ velem sír,
ha sírok szép földemen.

Szinte sírban, már de így is
hiszem, hogy jön még a kor —
győz a jó ügy, a gonoszság
és az aljasság lakol.

A hajtok gyűrűje szűkül,
s nem egyedül köröttem:
jobbkezem nincs többé vélem,
a barát, kit szerettem.

De torkomon hurokkal is
maradnék még örömmel,
legalább amíg jobbkezem
letörlené a könnyem.

(Fordította: Sulyok Vince)

JEGYZETEK

A kötet fordításai a következő kiadványok alapján, illetve felhasználásával készültek: Borisz Leonyidovics Paszternak, *Doktor Zsivago*, Paris, Société d'edition et d'impression mondiale, 1959; Borisz Leonyidovics Paszternak, *Szocsinyenyija*, 1-3., Pod redakcijej G. P. Sztruve i B. A. Filippova. Ann Arbor, University of Michigan Press, 1961; Borisz Leonyidovics Paszternak, *In the Interlude* (Poems 1945-1960), tr. by Henry Kamen, with notes by George Katkov, London, Oxford University Press, 1962.

V logat sunk Borisz Paszternak háborúutáni, 1945-t l 1960-ban bekövetkezett haláláig  rt verseinek a jav t nyujtja  t a magyar olvasónak. Ezek a versek — kevés kivétellel — nem szerepelnek a néhány éve Moszkvában megjelent, meglehetősen hiányos gyűjteményes kötetben (Borisz Paszternak, *Sztyihotvorenyija i poem *, Moszkva, 1961), Magyarországon pedig, a fordítók tudomása szerint, mindezideig csak  t kései Paszternák-vers látott napvilágot, a *Nagyvilág* 1963 márciusi számában, Illyés Gyula  s Rab Zsuzsa fordításában. Ugy  rezz k tehát, hiányt pótolunk ezzel a válogatással, amelynek ford t it a Paszternák emléke  r nti tisztelet mellett a költészetének kijáró csodálat vezette, amikor e versek magyart s ra vállalkoztak.

DOKTOR ZSIVÁGÓ VERSEIBŐL

Paszternák igen nagy fontosságot tulajdonított a "Doktor Zsivágó"-nak, amelyet élete főművének tekintett és az azt kiegészítő verseknek. Korai munkásságát jelentéktelennek tartotta 1945 utáni műveihez viszonyítva. A Zsivágó-ciklus huszonöt verséből itt tizenhat szerepel magyar fordításban, egy vers k t különböző fordításban, az első rész verseinek száma  zert tizenhét.

Hamlet

A vers utolsó sora az eredetiben orosz közmondás: "Az életet élni — nem annyi, mint egy mezőn áthaladni." Paszternák Hamlet-interpretációját lásd Victor S. Frank előszavában.

Nagyhéten

Mind formáját, mind tartalmát tekintve Paszternák egyik legnehezebben visszaadható verse. Egyes utalásai összef gnek az ortodox egyház nagyheti szertartásaival. Nagyhéten, egészen H sv tvas rnapig nem harangoznak a görög-keleti templomokban (3. versszak), az Ur Ajtaja (8. versszak) annak az ajtónak a neve, amely az ortodox templomban a hívőket és a kórust elválasztja az oltártól. A vers utolsó két sora egy ismert húsvéti orosz himnuszra utal: "Krisztus feltámadott, halálával győzelmet vett a halálon".

T li  jszaka, T li  jjel

Ez Paszternák egyetlen háborúutáni verse, amelynek átültetésével mindkét ford t  megpróbálkozott; a "Téli  jszaka" Sulyok Vince, a "Téli  jjel" Gömöri György változata. George Katkov, Paszternák költészetének kit n  ismerője, ezt a verset a költő legsikerültebb művei közé sorolja.

Virradat

Az első két versszakban a költő — saját bevallása szerint — Krisztusról és hozzá beszél. " zeneted" (az eredeti szövegben "zavet") az Evangéliumot jelenti. A vers kicsengése megerősíti az előszó  r j nak azt a megállapítását, hogy Paszternák emberi kapcsolatai csak "megt r se" után v lta k mutathat v 

költészetében: a mindenki által való legyőzetés gondolata mély keresztényi alázatot tételez fel, olyan alázatot, amelynek nincs nyoma a fiatal Paszternák költészetében.

Föld

Érdekes példája ez a vers annak, hogyan ötvöződik Paszternák panteizmusa vallásos hitével. A tavasz itt nemcsak a biológiai megújulás és nyugtalanság évszaka, a metafizikai nyugtalanságé is, a Feltámadást megelőző várakozásé. Az utolsó versszak célzása ("végre rendelkező-vígasságok") az Utolsó Vacsorára utal.

MIDŐN KIDERÜL AZ ÉG

Lélek

A ciklus e drámai, legmegrázóbb darabja 1955-ben, vagy 1956-ban született. Paszternák azokat a barátait és íróársait gyászolja benne, akiket a sztálini önkényuralom pusztított el, vagy kergetett öngyilkosságba. Mint ahogy ezt Paszternák önéletrajzi esszéjéből megtudjuk (amerikai kiadása: "*I remember*"; *sketch for an autobiography*, New York, Pantheon, 1959), legérzékenyebben Mária Cvetájeva és két grúz költő, Jasvili és Tabidze sorsa érintette a költőt, aki maga is csak csodával határos módon élte túl a harmincas évek iszonyú "tisztogatásait", tömegterrorját.

Midőn kiderül az ég

A Sztálin halálát követő évek enyhültebb légkörében, amikor a költő barátnőjét és közeli munkatársát, Olga Ivinszkáját is szabadon engedték az egyik koncentrációs táborból, Paszternák lelki egyensúlya helyreállt. Ebben a derűlátó, bizakodó hangulatban született ez a vers és a ciklus egyrésze.

Kórházban

1952-ben Paszternákot súlyos szívrohammal kórházba vitték, és csak hosszabb kezelés után engedték haza. Valószínűleg az akkor szerzett élményét írta meg ebben a "halálra készülő" versében.

Nobel-díj

1956-ban, amikor úgy látszott, nincs akadálya annak, hogy Paszternák regénye, a "Doktor Zsivágó" megjelenjen a Szovjetunióban, a kézirat több példányban kijutott külföldre is. Két évvel később az olasz Feltrinelli-kiadó gondozásában megjelent könyv világsiker lett és elnyerte az irodalmi Nobel-díjat. Ez a tény kiváltotta a szovjet hatóságok dühét és csakhamar Paszternák-ellenes hajtóvadászat indult meg a szovjet sajtóban, amely a díjnyertes regény szerzőjét "hazaárulással" vádolta. A vers Paszternák egyetlen válasza támadóinak. "Jobbkezem" Olga Ivinszkája, akinek későbbi bebörtönzését Paszternák megsejtette, s akiért jobban aggódott, mint magáért. A versnek két változata ismeretes, itt a második változatot közöljük, amelynek keltezése: 1959 március.